

KS. DAMIAN KWIATKOWSKI
CZĘSTOCHOWA

DUCHOWNI JAKO PODMIOT OBOWIĄZKU PRZYSTĘPOWANIA DO SAKRAMENTÓW

1. Wstęp

Pojęcie „duchowni” (*clerici*) zmieniało w historii Kościoła swoje znaczenie. W odróżnieniu od poprzedniej kodyfikacji z 1917 r. (por. can. 108 § 1)¹, kiedy to pojęcie było zakresowo szersze i definiowano je inaczej, obecnie „duchowni” są w prawie kanonicznym rozumiani jako „ministri sacri”. Takie określenie znajduje się w tytule III, części I, księgi II Kodeksu Prawa Kanonicznego². Utożsamia się ich z tymi, którzy przyjęli święcenia: diakonatu, prezbiteratu lub episkopatu. Na skutek udziału w sakramencie święceń zostali upoważnieni do wykonywania funkcji duchownych w Kościele, uprawniających przede wszystkim do sprawowania sakramentów świętych (por. kan. 276 KPK; kan. 369 KKKW)³.

Definiując duchownych prawodawca kościelny używa wyróżnienia z wyrażenia „spośród wiernych” (kan. 207 § 1KPK; kan. 323 § 2 KKKW), podkreślając w ten sposób prawdziwą równość między stanami w Kościele nie tylko co do wrodzonej

¹ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti XV auctoritate promulgatus*, (27.05.1917), Romae 1956 (dalej CIC). Duchownym zostawał świecki, nie przez przyjęcie święceń, lecz przez przyjęcie tonsury. Nie posiadał on zatem władzy szafowania sakramentami. Por. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1, wyd. 3, Nakład Księży Misjonarzy, Opole 1957, s. 302.

² *Kodeks Prawa Kanonicznego ogłoszony powagą Jana Pawła II* (25.01.1983), przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Pallottinum, Poznań 1984 (dalej KPK). Zmiana w prawie kanonicznym rozumienia pojęcia duchowny nastąpiła wraz z wejściem w życie w 1972 r. motu proprio *Ministeria quaedam*. Zob. Paweł VI, List Motu proprio *Ministeria quaedam* (15.08.1972), „Wiadomości Diecezjalne” 42 (1974), s. 225-229.

³ *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II* (18.10.1990), wyd. Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Lublin 2002 (dalej KKKW); por. G. O’Collins, E. Farrugia, *Szafarz*, [w:] *Leksykon pojęć teologicznych i kościelnych*, red. G. O’Collins, E. Farrugia, wyd. WAM, Kraków 2002, s. 180.

godności, ale również co do współdziałania na rzecz budowy Kościoła (por. kan. 208 KPK; kan. 11 KKKW)⁴. Należy zatem pamiętać, że na duchownych spoczywa zobowiązanie przystępowania do sakramentów wynikające z obowiązków nałożonych na wszystkich wiernych⁵.

Papież Jan Paweł II w adhortacji *Pastores dabo vobis*⁶ naucza, że ci, którzy na mocy sakramentu święceń decydują się upodobnić do Chrystusa, i w ten sposób zostają w nowy i bardziej radykalny sposób poświęceni Bogu, są zobowiązani do podejmowania jeszcze większych wysiłków celem zjednoczenia się z Chrystusem i zdobycia doskonałości⁷. Wyraża się to w sposób istotny w ich korzystaniu z sakramentów. Będąc bowiem szafarzami łaski sakramentalnej sami również „jednoczą się najściślej z Chrystusem Zbawicielem i Pasterzem przez owocne przyjmowanie sakramentów”⁸.

Przedmiotem tego opracowania będzie ukazanie obowiązków duchownych odnośnie do przyjmowania sakramentów. Wynika on z zarówno z faktu przyjęcia chrztu świętego, jak i przynależności do stanu duchownego w Kościele obrządku łacińskiego.

2. Sakramenty wyciskające niezatarty charakter

Wśród sakramentów istnieją trzy, które wyciskają niezatarty charakter (*character sacramentalis, signum indelebile*): chrzest, bierzmowanie i sakrament święceń. Te trzy nie mogą być powtarzane⁹. Przy analizie obowiązków przystępowania do tych sakramentów przez duchownych należy zbadać jednorazowe zaistnienie tego faktu. Z racji niepowtarzalności tych sakramentów istnieje konieczność zapisywania ich w księdze chrztów (zob. kan. 877, 878, 895, 1054 KPK; kan. 689, 690, 695, 775 KKKW). Kandydat do sakramentu święceń winien dostarczyć zaświadczenie o przyjęciu chrztu i bierzmowania¹⁰.

⁴ Por. L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, przekł. I. Pękalski, Pallottinum, Poznań 1999, s. 250; B. W. Zubert, *Institute życia konsekrowanego i Stowarzyszenia życia apostołskiego*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983*, red. Tenże, t. 2, cz. 3, księga II, *Lud Boży*, Pallottinum, Lublin 1990, s. 250.

⁵ Katalog obowiązków i praw przypisany do wszystkich wiernych jest podany w KPK w kan. 208-223, jednak w przypadku uświęcającego zadania Kościoła wynikają one również z kanonów odnoszących się do poszczególnych sakramentów.

⁶ Jan Paweł II, Adhortacja apostołska o formacji kapłanów we współczesnym świecie *Pastores dabo vobis* (25.03.1992), nr 22, wyd. Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 1992 (dalej PDV).

⁷ Por. A. Pelc, *Powołanie do świętości w życiu kapłana*, „Communio” 23 (134) nr 2, s. 39-40.

⁸ Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis* (7.12.1965), nr 18, [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekry, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 478-507.

⁹ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wyd. 2, Poznań 2012, nr 1121 (dalej KKK), Naukę o charakterze sakramentalnym przyjął w dekreście dla Ormian w 1439 r. sobór florencki. Zob. Bulla Unii z Ormianami *Exultate Deo* Soboru Ferraro-Florenckiego, 15 [w:] *Dokumenty soborów powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski*, opr. A. Baron, H. Pietras, t. 3, wyd. Wam, Kraków 2003, s. 510-513.

¹⁰ Por. T. Jakubiak, *Procedury do przyjęcia święceń diakonatu i prezbiteratu*, „Prawo Kanoniczne” 56 (2013) nr 3, s. 5.

2.1. Chrzest

Prawodawca kościelny określił, że warunkiem przyjęcia sakramentu święceń jest bycie mężczyzną ochrzczonym (por. kan. 1024 KPK; kan. 754 KKKW). Jeśli chrzest nie zostałby udzielony lub byłby przyjęty w sposób nieważny, również nieważny okazałby się sakrament święceń. Do ważnego przyjęcia chrztu są wymagane: obmycie w prawdziwej wodzie z zastosowaniem odpowiedniej formuły trynitarniej (por. kan. 849 KPK; kan. 675 § 1 KKKW)¹¹. Duchowny zatem nie może posiadać obowiązku przyjęcia chrztu, gdyż jego wcześniejsze przyjęcie warunkuje ważność przyjęcia sakramentu święceń, a co za tym idzie włączenia go do grona duchownych.

2.2. Bierzmowanie

Rozpatrując przystępowanie duchownych do sakramentu bierzmowania należy pamiętać, że osoba ochrzczona, która nie przystąpiła jeszcze do bierzmowania nie tylko „może i powinna otrzymać sakrament bierzmowania”¹², ale także ma obowiązek przyjąć ten sakrament w odpowiednim czasie (por. kan. 890 KPK; kan. 695 KKKW). Dla duchownych czas ten ma być uprzedni do aktu przyjęcia sakramentu święceń, bowiem przyjęcie sakramentu bierzmowania jest wymagane od kandydatów do święceń. Taka zasada została sformułowana w kan. 1033 KPK: „Tylko ten jest godziwie dopuszczony do święceń, kto przyjął sakrament bierzmowania” (por. kan. 758 § 1 KKKW). Mowa jest tylko o godziwości, co zakłada, że jest możliwe przyjęcie sakramentu święceń mimo nieprzystąpienia do sakramentu bierzmowania. Skutkuje to niegodziwością przyjęcia sakramentu święceń, ale nie ma wpływu na jego ważność. Teoretycznie może na przykład zaistnieć taka sytuacja, w której sakrament bierzmowania został przyjęty nieważnie. Wówczas, wydaje się konieczne przyjęcie przez ważnie wyświęconego duchownego sakramentu bierzmowania jak najszybciej. Można tak sądzić, gdyż bierzmowanie jest umocnieniem przynależności wiernego do Kościoła, wiąże go ściślej z Kościołem (*perfectius Ecclesiae vinculantur*) oraz nakłada na niego obowiązek apostołatu. Jak zauważa L. Gerosa, ten sakrament jest „podstawowy do wykonywania kapłaństwa wspólnego oraz służebnego”¹³. Sakrament bierzmowania powoduje, że ochrzczeni postępują na drodze wtajemniczenia, zostają ubogaceni darem Ducha świętego, jak również umocnieni i ściślej zobowiązani by słowem i czynem stawali się świadkami Chrystusa (por. kan. 879 KPK).

¹¹ Por. A. Skorupa, *Wymagania stawiane kandydatom do święceń według obowiązującego prawodawstwa*, [w:] *Kapłaństwo posługi*, red. A. Skorupa, A. Słowikowska, wyd. KUL, Lublin 2012, s. 130.

¹² KKK 1306.

¹³ Por. L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, s. 202, 252; L. Müller, *Weihe*, [w:] *Ecclesia a Sacramentis. Theologische Erwägungen zum Sakramentenrecht*, red. R. Ahlers, L. Gerosa, L. Müller, Paderborn, Bonifatius Verlag, 1992, s. 122; K. Breitsching, *Zur rechtlichen Stellung des Priesters im Kanonischen Recht*, [w:] *Priestertum und Priesteramt. Historische Entwicklungen und gesellschaftlich-soziale Implikationen*, red. S. Hel, A. Vonach, Lit Verlag GmbH & Co. KG, Wien-Berlin 2012, s. 64.

2.3. Sakrament święceń

Duchowni, to wyłącznie ci, którzy przyjęli sakrament święceń przynajmniej w stopniu diakonatu (por. kan. 1008 KPK; kan. 743 i 323 § 1 KKKW)¹⁴. Można trzykrotnie przystępować do tego sakramentu jeśli przyjmuje się kolejne jego stopnie. Jest to możliwe wyłącznie w określonej kolejności, gdy najpierw przyjmuje się diakonat, później prezbiterat, a następnie episkopat. Te trzy stopnie święceń nie są jednak odrębnymi sakramentami, a tylko określają trójstopniowość struktury posługi oraz kapłaństwa hierarchicznego¹⁵.

Nie występuje obowiązek przyjmowania święceń w kolejnych stopniach. Sakrament święceń co do ważności zawsze musi być przyjmowany przy zachowaniu wolnej woli przyjmującego. W kan. 1026 KPK prawodawca stwierdza jednoznacznie: „Wymagane jest, aby tylko ten otrzymał święcenia, kto cieszy się należyłą wolnością; nie należy zmuszać kogokolwiek, w jakikolwiek sposób, z jakiegokolwiek przyczyny do przyjęcia święceń” (por. kan. 756 KKKW). Nie ma tu zatem mowy o powinności czy istnieniu okoliczności, które ustanawiałyby prawny obowiązek przystępowania do święceń. Jest to zastosowanie ogólniejszej zasady zawartej w kan. 219 KPK, mówiącej o wolności wyboru stanu życia przez każdego wiernego w Kościele (por. kan. 21 KKKW)¹⁶.

W Kościele Katolickim istnieje procedura przyjęcia sakramentu święceń w stopniu diakona jako etap do przyjęcia stopnia prezbiteratu – tzw. diakonat przejściowy. Również w tym przypadku, w momencie gdy ktoś przyjął sakrament święceń w stopniu diakonatu, nie zaciąga on prawnego zobowiązania do przystąpienia do kolejnego stopnia święceń. Może tu zaistnieć sytuacja, że diakon nie chce przyjąć święceń w stopniu prezbiteratu, a nadal chce pozostać duchownym. Wówczas prawodawca nie pozwala zakazać takiemu diakonowi wykonywania przyjętego święcenia, tym samym akceptując wolność wyboru takiego diakona (por. kan. 1083 KPK; kan. 800 KKKW)¹⁷.

¹⁴ Naukę o hierarchicznym ustroju, istnieniu trzech stopni święceń oraz o wejściu w stan duchownych przez przyjęcie święceń diakonatu Kościoła, prawodawca czerpie z nauczania Soboru Watykańskiego II. Zob. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen Gentium* (21.12.1964), nr 18-29, [w:] *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, s. 104-166 (dalej LG).

¹⁵ Por. J. Nowak, *Trójstopniowość sakramentu święceń*, [w:] *Kapłaństwo*, red. L. Balter, K. Czulak, P. Góralczyk, wyd. Pallottinum, Poznań 1988, s. 111; Z. Janczewski, *Ważność sprawowania sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego, uzdrowienia i święceń w porządku prawnym Kościoła Katolickiego*, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2011, s. 85-86.

¹⁶ Por. J. Krukowski, Święcenia, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. W. Góralski, E. Górecki, J. Krukowski, J. Krzywda, P. Majer, B. W. Zubert, t. 3, cz. 2, księga VI, *Uświęcające zadanie Kościoła*, Pallottinum, Lublin 2011, s. 255.

¹⁷ Por. J. M. González Del Valle, Święcenia, [w:] *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, red. P. Majer, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2011, s. 767.

Sobór Watykański II pozwolił również na udzielanie święceń diakonatu, traktowanego jako właściwy i trwały stopień w ustroju hierarchicznym Kościoła. Stałość diakonatu zakłada, że diakoni, wybierający taki stan życia, nie będą przyjmować kolejnych stopni święceń¹⁸.

3. Sakrament małżeństwa

W przypadku osób duchownych nie ciąży na nich obowiązek przystąpienia do sakramentu małżeństwa. Taki stan prawny jest wynikiem dwóch przyczyn. Po pierwsze: z racji zobowiązania duchownych w obrządku łacińskim do celibatu (por. kan. 277 KPK). Nieżonaty kandydat do stałego diakonatu bądź prezbiteratu powinien przed przyjęciem święceń podjąć taki obowiązek¹⁹ (por. kan. 1037 KPK)²⁰. Celibat (*caelebs*) jest to rezygnacja z małżeństwa, czyli bezżeństwo. Jest obierany przez niektórych wiernych w aspekcie wiary jako zobowiązanie, wynikające ze święceń. Celibat jest usankcjonowany prawnie w Kościele obrządku łacińskiego, a częściowo również w Katolickich Kościołach Wschodnich²¹.

Zgodnie z decyzją papieża Pawła VI wyrażoną w motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem* istnieje możliwość, by kandydatami do diakonatu stałego byli żonaci mężczyźni²². Nie obowiązuje ich zatem celibat. Jednakże w przypadku owdowienia dotyczy ich zrywająca przeszkoda święceń, która uniemożliwia im ponowne małżeństwo (por. kan. 1087 KPK)²³.

W przypadku Katolickich Kościołów Wschodnich nie występuje odpowiednik kan. 1037 KPK, ale po otrzymaniu święceń wyższych duchowny nie może zawrzeć małżeństwa (por. kan. 804 KKKW)²⁴. Wskazany brak możliwości zawierania przez

¹⁸ Por. LG 29; Praktyka diakonatu stałego weszła w życie wraz z wydanym przez Pawła VI w motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem*. Zob. Paweł VI, Motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem* ustalające normy ogólne dla przywróconego w kościele łacińskim stałego diakonatu (18.06.1967), [w:] *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, red. E. Szafrowski, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1969, t. 1, z. 1, s. 218-235 (dalej SDO).

¹⁹ Celibat obowiązuje nawet tych, którzy złożyli wieczysty ślub czystości w instytucie zakonnym, mimo zaprzeczającej temu treści kan. 1037 KPK, co jest wynikiem regulacji Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Por. tamże. Zob. *Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum*, *Decretum quo editio altera Pontificalis Romani de ritu ordinationis episcopi, presbyterorum et diaconorum promulgatur et typica declaratur Ritus ordinationum* (29.06.1989), AAS 82 (1990), s. 826-827.

²⁰ Por. can. 124 CIC; LG 44; Paweł VI, Encyklika o celibacie kapłańskim *Sacerdotalis celibatus* (24.06.1967), nr 56, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie” 50 (1968) nr 7, s. 129-134; PDV 11.

²¹ Por. S. C. Napiórkowski, *Celibat*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszczyk, Z. Sułowski, t. 2, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1976, kol. 1394-1395.

²² W takim przypadku potrzebna jest zgoda żony i odpowiedni wiek. Zob. SDO. Por. T. Jakubiak, *Procedury związane z wprowadzeniem stałego diakonatu w diecezjach polskich*, „Prawo Kanoniczne” 53 (2010) nr 1-2, s. 79-80. 79-104

²³ Por. H. Stawniak, *Celibat diakonów i prezbiterów w dyscyplinie kościoła łacińskiego*, „Seminare” 29 (2011), s. 54.

²⁴ Por. L. Adamowicz, *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych według Kodeksu Prawa*

duchownych małżeństwa wyklucza zatem istnienie obowiązku przystępowania do niego, czyli zawierania małżeństwa.

Po drugie: materią sakramentu małżeństwa, będącą istotnym jego elementem, bez którego nie można go ważnie przyjąć, jest zgoda obu małżonków. Wyrażana zgoda jest „aktem woli, w którym mężczyzna i kobieta w nieodwołalnym przymierzu wzajemnie się sobie oddają i przyjmują w celu stworzenia małżeństwa” (kan. 1057 § 2 KPK, por. kan. 817 § 1 KKKW; KKK 1626). Z samej natury małżeństwa nie może być mowy o jakimkolwiek zobowiązaniu przy jego zawieraniu. Bez wolnej woli wyrażonej w zgodzie stron, małżeństwo nie zaistnieje²⁵. Prawo kanoniczne wskazuje tylko na „możliwość” zawierania małżeństwa (por. kan. 1058 KPK; kan. 778 KKKW), nie stanowiąc nic o zobowiązaniu do zawierania małżeństwa przez kogokolwiek.

4. Eucharystia

Eucharystia jest zbawczą obecnością Jezusa we wspólnocie wiernych i życiodajnym pokarmem duchowym. Dlatego też Kościół otacza Eucharystię wielką troską, co wyraża się między innymi w autorytatywnych orzeczeniach Kościoła na jej temat²⁶. Odnosi się to również do obowiązków uczestniczenia we Mszy świętej oraz przyjmowania Komunii świętej.

4.1. Uczestnictwo we Mszy świętej

Wszyscy wierni posiadają obowiązek uczestniczenia w celebracji Eucharystii w niektóre dni. Dniami tymi są wszystkie niedziele roku liturgicznego i inne dni świąteczne nakazane (por. kan. 1247 KPK; kan. 881 § 1 i 4 KKKW)²⁷. Do świąt nakazanych, zaliczamy następujące dni: „Narodzenia Pana naszego Jezusa Chrystusa, Objawienia Pańskiego, Wniebowstąpienia oraz Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa, Świętej Bożej Rodzicielki Maryi, Jej Niepokalanego Poczęcia i Wniebowzięcia, Świętego Józefa, Świętych Apostołów Piotra i Pawła, wreszcie Wszystkich Świętych” (kan. 1246 § 1 KPK, z odpowiednimi zmianami kan. 880 § 3 KKKW). Konferencja Episkopatu może za zgodą Stolicy Apostolskiej dokonać zmiany w katalogu dni świątecznych (por. kan. 1246 § 2 KPK; kan. 880 § 3 KKKW) na podległym jej

Kanonicznego oraz Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich, Polihymnia, Lublin 1999, s. 162; Á. Marzoa, *Najświętsza Eucharystia*, s. 767.

²⁵ Por. Z. Janczewski, *Materia i forma sakramentu małżeństwa*, „Ius Matrimoniale” 18 (24) 2013, s. 13-15.

²⁶ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia* (17.04.2003), nr 9, „L'Osservatore Romano” wyd. pol. 5 (2003), s. 4-24.

²⁷ Por. E. Szczot, *Obowiązek sprawowania Mszy św. przez kapłana*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, red. F. Gryglewicz, t. 13, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2009, kol. 447-448.

terytorium. W Polsce na podstawie dekretu Kongregacji Kultu Bożego, udzielonego na wniosek Konferencji Episkopatu Polski świętami nakazanymi poza niedzielami są: Uroczystość Świętej Bożej Rodzicielki Maryi, Uroczystość Objawienia Pańskiego, Uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa, Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, Uroczystość Wszystkich Świętych oraz Uroczystość Narodzenia Pańskiego²⁸.

Uczestniczenie w sakramencie Eucharystii jest realizowane zarówno przez udział we Mszy św., przyjmowanie Komunii św. przez wiernych, a także przez jej sprawowanie²⁹. Szafarz sprawujący Eucharystię jest jednocześnie jej uczestnikiem. Dlatego zobowiązanie do celebracji Mszy świętej w przypadku duchownych, będących kapłanami, jest jednoznaczne ze zobowiązaniem do ich uczestniczenia w tym sakramencie. Dla podkreślenia roli Eucharystii w życiu osób duchownych prawodawca w kan. 276 § 2 KPK zaleca, by wzmacniali swoje życie duchowe czerpiąc ze stołu Eucharystii, a nawet usilnie zachęca kapłanów, „aby codziennie sprawowali Ofiarę eucharystyczną, diakonów zaś by w jej składaniu codziennie uczestniczyli” (por. kan. 369 KKKW). Przyjęcie sakramentu święceń przez tych duchownych, którzy przyjęli kapłaństwo, czyli święcenia w stopniu prezbiteratu lub episkopatu, obli-guje ich do celebracji Eucharystii. Występuje tu podwójna przyczyna tej powinności. Eucharystia ma być centrum życia kapłańskiego, ale jednocześnie na kapłanach ciąży, mniejsze lub większe, zobowiązanie względem innych członków wspólnoty wiernych, do uczestniczenia w Eucharystii, gdyż sprawowana jest tylko przez kapłanów. Skoro kapłani mają zachęcać wiernych świeckich do codziennego uczestnictwa, to sami winni codziennie ją sprawować. Podobnie jest z diakonami i ich służbą w czasie sprawowania Mszy św. Jednak jest to tylko zobowiązanie moralne³⁰.

Źródłem prawnego zobowiązania do sprawowania Mszy św. dla konkretnego kapłana staje się przyjęcie stypendium mszalnego na konkretny dzień³¹. Również uprawnienie wiernych do uczestnictwa w Eucharystii, wynikające z kan. 843 § 1 KPK (por. kan. 381 § 2 KKKW), w którym prawodawca zakazuje szafarzowi odmowy sakramentów tym, którzy właściwie o nie proszą, są odpowiednio dysponowani i prawo im nie zabrania, rodzi po stronie szafarza zobowiązanie, gdyż występuje zasada obustronnej implikacji, w której uprawnienie świeckich rodzi powinność szafarza³².

²⁸ Por. Kongregacja do Spraw Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dekret dotyczący świąt zniesionych w Polsce* (4.03.2003), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 8 (2003), s. 31-32.

²⁹ Por. E. Szczot, *Prawo wiernego do Eucharystii według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2000, s. 71.

³⁰ Por. E. Szafronowski, *Tajemnica Eucharystii w praktyce życia chrześcijańskiego*, [w:] *Sakramenty w tajemniczeniu chrześcijańskiego*, red. J. Kudasiewicz, Akademia Teologii Katolickiej – Collectanea Theologica, Warszawa 1981, s. 400-401

³¹ Por. tamże.

³² Por. E. Szczot, *Prawo wiernego do Eucharystii według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, s. 71.

W przypadku duchownego, któremu powierzono urząd biskupa diecezjalnego lub proboszcza istnieje dodatkowe zobowiązanie do celebracji Eucharystii. W myśl zasady zawartej w kan. 388 i 534 § 1 KPK (por. kan. 198 i 294 KKKW) biskup diecezjalny i proboszcz są zobowiązani do odprawienia Mszy św. we wszystkie niedziele i święta nakazane w swej diecezji za powierzony sobie lud (*pro populo*)³³.

4.2. Komunia Święta

W obowiązek uczestnictwa w sakramencie Eucharystii wpisuje się praktyka przyjęcia Komunii św. raz w roku. Takie zobowiązanie ciąży na każdym wiernym, który został dopuszczony do pierwszej Komunii świętej (por. kan. 920 § 1 KPK; kan. 708 i 881 § 3KKKW). Obowiązek taki spoczywa już na dzieciach, które posiadają wystarczające rozeznanie i są dokładnie przygotowane do przyjęcia Chrystusa, od czasu, kiedy zostały przez szafarza dopuszczone do przyjęcia Komunii św. (por. kan. 913 § 1 i 2 KPK; kan. 710 KKKW). Obowiązek ten wierni powinni zrealizować w okresie wielkanocnym, chyba że słuszną przyczyną to uniemożliwi. Wówczas należy przyjąć Komunię św. w innym czasie. W Polsce za słuszną przyczynę uznaje się niepamiętny zwyczaj przedłużający możliwość przyjęcia Komunii świętej wielkanocnej na czas „od Niedzieli poprzedzającej Środę Popielcową do uroczystości Trójcy Przenajświętszej”³⁴.

Sytuacją, w której powstaje obowiązek przyjęcia Komunii św. jest niebezpieczeństwo śmierci i Komunia na sposób Wiatyku. Zobowiązanie to określa kan. 921 § 1 KPK (por. kan. 708 KKKW), wskazując, że wierny znajdujący się z jakiegokolwiek przyczyny w niebezpieczeństwie śmierci powinien zostać umocniony Komunią św.³⁵. Dotyczy to także kapłanów, chociażby tego dnia sprawowali już Eucharystię i przyjęli Komunię św.

Kan. 917 KPK zawiera normę, na podstawie której można przystąpić w ciągu jednego dnia do Komunii świętej dwukrotnie, o ile drugi raz wierny przyjmuje Eucharystię w ramach uczestnictwa we Mszy świętej. Wskazana norma obliguje do wstrzymania się od wielokrotnego przyjmowania Komunii św., a jej dwukrotne przyjęcie poza Eucharystią obwarowane jest ściśle określonymi warunkami, jak tymi dotyczącymi Wiatyku (por. kan. 921 § 2 KPK), czy zabezpieczenia Eucharystii przed profanacją³⁶.

³³ Por. E. Szczot, *Obowiązek sprawowania Mszy św. przez kapłana*, kol. 447; A. Słowikowska, *Kompetencje koordynacyjne proboszcza*, „Rocznik Nauk Prawnych” 20 (2010) nr 2, s. 200.

³⁴ Konferencja Episkopatu Polski, *Wyjaśnienia Konferencji Episkopatu Polski w sprawie wypełnienia obowiązku przyjęcia Najświętszej Eucharystii w okresie wielkanocnym* (21.03.1985), [w:] Pismo okólne, Biuro Prasowe Episkopatu Polski, nr 26/86/730, Warszawa (16-22.06.) 1986.

³⁵ Por. B. Nadolski, *Wiatyk*, [w:] *Leksykon Liturgii*, red. Tenże, Pallottinum, Poznań 2006, s. 1672.

³⁶ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, wyd. Jedność Kielce 1997, s. 168.

5. Pokuta i pojednanie

Zobowiązanie, by przystępować do sakramentu pokuty i pojednania odnosi się do wszystkich wiernych. Praktyka wyznawania grzechów należy do stałych *praxis* w Kościele i już Sobór Laterański IV w dekrecie *Omnis utrusque* formalnie określił obowiązek przystępowania do ich wyznawania³⁷. Zasadę tę potwierdził Sobór Trydencki stwierdzając, że każdy ochrzczony jest zobowiązany do wyspowiadania się po popełnieniu grzechu ciężkiego³⁸, a obowiązek ten zawierała także kodyfikacja prawa kanonicznego z 1917 r. (por. can. 901 CIC).

Obecnie wierni dojrzałym pod względem wiary zachęceni są przez nauczanie Kościoła, by przystępowali do tego sakramentu często i systematycznie³⁹. Kan. 989 KPK zawiera dyspozycję nakazującą każdemu, kto osiągnął wiek rozeznania, wyznać swoje grzechy ciężkie przynajmniej raz w roku (por. KKK 1457; zob. kan. 403 § 1 KKKW). Wiek rozeznania zwykle osiąga się przy ukończeniu siódmego roku życia. (por. kan. 97 § 2 KPK; kan. 909 § 2 KKKW). Norma ta dotyczy tylko tego wiernego, który popełnił grzech ciężki. Zobowiązanie do przystąpienia do sakramentu pokuty i pojednania przypisane jest również do momentu przystąpienia po raz pierwszy do Komunii św., nawet gdyby wierny nie popełnił grzechu ciężkiego (por. kan. 920 KPK; kan. 708 KKKW)⁴⁰.

W przypadku Katolickich Kościołów Wschodnich norma zawarta w kan. 719 KKKW stanowi, że każdy kto jest świadomy popełnienia grzechu ciężkiego, o ile to jest możliwe, jak najrychlej powinien przystąpić do sakramentu pokuty i pojednania. Jednocześnie zaleca wszystkim wiernym częste przystępowanie do tego sakramentu. Nie określa zatem prawnie ustalonego minimum, ale wskazuje potrzebę jak najszybszego przystąpienia do spowiedzi w stosunku do popełnionego grzechu ciężkiego⁴¹.

Bardziej zasadnicze zobowiązanie wynika z przykazań kościelnych. Drugie przykazanie, nie podając już uściślenia, co do przypadku popełnienia grzechu ciężkiego, zobowiązuje wszystkich wiernych przynajmniej raz w roku przystąpić do sakramentu pokuty (por. KKK 2042).

Obowiązek przystąpienia do spowiedzi nakazany jest również w sytuacji, gdy wierny uzyska odpuszczenie grzechów przez rozgrzeszenie ogólne. Wówczas przed otrzymaniem nowego rozgrzeszenia w taki sposób, wierny posiada zobowiązanie do

³⁷ Sobór Laterański IV, dekret *Omnis utrusque*, cap. 21, [w:] *Dokumenty soborów powszechnych*, red. A. Baron, H. Pietras, t. 2, s. 259-260.

³⁸ Por. Sobór Trydencki, sesja XIV: *De Sacramento paenitentiae* (25.11.1551), can. 7, [w:] tamże, t. 4, s. 495-497.

³⁹ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska o pojednaniu i pokucie w dzisiejszym posłannictwie Kościoła *Reconciliatio et paenitentia* (2.12.1984), nr 31, Katolicki Ośrodek Wydawniczy Veritas, London 1985.

⁴⁰ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży i jego nauczanie i uświęcanie*, t. 2, Warmińskie Wyd. Diecezjalne, Olsztyn 2002, s. 371.

⁴¹ Por. M. Pastuszko, *Chrześcijanin jako penitent (kanony 987-991)*, „Prawo Kanoniczne” 39 (1996) nr 3-4, s. 66.

odbycia indywidualnej spowiedzi z tych grzechów ciężkich, które w takiej formie zostały mu rozgrzeszone (por. kan. 963 KPK)⁴².

Odnosnie do osób duchownych, to kan. 276 KPK (por. kan. 368 i 369 KKKW) zawiera zapis stwierdzający, że duchowni ze szczególnej racji oddania się Bogu są zobowiązani dążyć do doskonałości, co winni realizować przez częste przystępowanie do pokuty. Nie jest to wyraźna norma dyscyplinarna, ale przede wszystkim zachęta o charakterze teologiczno-duchowym i pastoralnym. Wskazuje ona, że częstotliwość spowiedzi duchownych powinna być ukształtowana nie tylko przez poczucie grzechu czy poczucie winy, ale w głównej mierze przez pragnienie ściślejszej jedności z Chrystusem⁴³. Praktyką proponowaną dla osób duchownych jest korzystanie z Sakramentu Pokuty i Pojednania co dwa tygodnie, co znajduje odniesienie w wytycznych formacji kapłańskiej oraz prawodawstwie partykularnym⁴⁴.

6. Namaszczenie chorych

Prawodawca w kanonach 1004-1007 KPK (por. kan. 738 i 740 KKKW) dotyczących osób, którym należy udzielać namaszczenia chorych, uściśla kto spośród wiernych może taki sakrament przyjąć. Wskazane normy określają, że namaszczenia chorych udziela się tym wiernym, którzy po osiągnięciu używania rozumu znajdują się w niebezpieczeństwie, zarówno z powodu choroby, jak i starości⁴⁵.

O obowiązku jest mowa, gdy normy odnoszą się do troski, jaką duszpasterze i bliscy powinni otoczyć chorego, wyrażającej się w stworzeniu sposobności, by „chorzy byli umacniani tym sakramentem w odpowiednim czasie” (kan. 1001 KPK). Podobne formy zobowiązania można odnaleźć we wskazaniach: „dzieciom również należy udzielić namaszczenia chorych, jeżeli osiągnęły taki poziom umysłowy, że ten sakrament może im przynieść pokrzepienie”⁴⁶ oraz „chorym, którzy stracili przytomność lub używanie rozumu, należy udzielić sakramentu, jeżeli istnieje prawdo-

⁴² Por. *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, [w:] *Obrzędy pokuty. Dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, wyd. 2, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2007, s. 11-36; Jan Paweł II, List apostolski w formie *motu proprio* o niektórych aspektach sprawowania sakramentu pokuty *Misericordia Dei* (7.04.2002), Libreria Editrice Vaticana 2002, nr 8; Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o postudze i życiu kapłanów* (31.01.1994), Libreria Editrice Vaticana, Watykan 1994, nr 53, s. 55.

⁴³ Por. M. Chmielewski, *Kapłańska spowiedź*, [w:] *Byście świadczyli w godzinach próby*, red. W. JANIGA, wyd. Archidiecezji Przemyskiej, Przemyśl 2010, s.138.

⁴⁴ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, Wydawca Tygodnik Katolicki „Niedziela”, Częstochowa 1999, nr 170; *Pierwszy Synod Diecezji Częstochowskiej pod przewodnictwem Zdzisława Golińskiego Biskupa Częstochowskiego*, red. S. Zimorowicz, Nakładem Częstochowskiej Kurii Diecezjalnej, Częstochowa 1958, stat. 22.

⁴⁵ Por. *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, [w:] *Sakramenty chorych – obrzędy i duszpasterstwo*, wyd. 2 poprawione, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2007, s. 15-29 (dalej OSCH); Z. Janczewski, *Przyjmujący sakrament namaszczenia chorych*, „Prawo Kanoniczne” 55 (2012) nr 4, s. 44.

⁴⁶ OSCH 12. Por. B. W. Zubert, *Sakrament namaszczenia chorych. Próba wykładni obowiązujących przepisów kodeksowych*, „Kościół i prawo” 13 (1998), s. 254.

podobieństwo, że jako wierzący prosiliby o to, gdyby byli przytomni⁴⁷. Sytuacje te odzwierciedlają obowiązek przyjmowania sakramentu chorych przez wszystkich wiernych, w tym także duchownych.

Normę o obowiązku przyjęcia namaszczenia chorych odnajdujemy w kan. 738 KKKW, który formułuje tę zasadę w następujący sposób: „Chrześcijanie niech przyjmują chętnie namaszczenie chorych, o ile ciężko chorują”. Norma ta, jak to interpretuje Arrietta, „przypomina o obowiązku każdego wiernego przyjmowania tego sakramentu w każdym przypadku ciężkiej choroby”⁴⁸.

7. Zakończenie

Reasumując, na temat obowiązku, jaki posiadają duchowni w zakresie przystępowania do sakramentów świętych, należy stwierdzić, że w dużej mierze wynikają one z tych samych zobowiązań, jakie dotyczą wszystkich wiernych w Kościele. Należą do nich: uczestniczenie we Mszy świętej w niedzielę i święta nakazane, przyjęcie Komunii św. w okresie wielkanocnym, przyjęcie Jej na sposób Wiatyku w niebezpieczeństwie ciężkiej choroby lub starości, podobnie jak namaszczenia chorych, przystąpienie do sakramentu pokuty i pojednania przynajmniej raz w roku oraz przystąpienie do indywidualnej spowiedzi po rozgrzeszeniu generalnym.

Do szczególnych obowiązków przystąpienia do sakramentów lub ich sprawowania zaliczyć należy: konieczność przyjęcia sakramentu bierzmowania w przypadku odkrycia jego nieważności, celebrowanie Eucharystii w wyniku przyjęcia stypendium mszalnego, zabezpieczenie uprawnienia wiernych do uczestniczenia we Mszy św. w niedzielę lub święto nakazane czy sprawowania Ofiary Eucharystycznej za powierzony sobie lud Boży przez proboszcza lub biskupa diecezjalnego. Duchowni na skutek specyfiki swego stanu oraz charakteru, jaki jest cechą niektórych sakramentów, nie posiadają żadnych obowiązków odnośnie do przyjmowania sakramentów chrztu, święceń i małżeństwa.

⁴⁷ OSCH 14.

⁴⁸ Por. Á. Marzoa, *Sakrament namaszczenia chorych*, [w:] *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, s. 748. J. I. Arrietta jest autorem odniesień do KKKW w tym komentarzu. Zob. tamże, s. 33.